

3. Вікіпедія, електронна енциклопедія. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Толерантність>
4. Малахов В. Етика. Курс лекцій. – К.: « Либідь», 2002. – С. 259–276.
5. Український педагогічний словник. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/tolerantnistj>.

Хмельницька О.С.

*кандидат педагогічних наук, викладач,
Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди*

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ В СІМ'Ї ЗА М. МАККАВЕЙСЬКИМ: СУЧАСНІСТЬ ТА РЕТРОСПЕКТИВА

У всіх концепціях особистості сім'я традиційно розглядається як найважливіший інститут соціалізації. Саме в ній діти набувають перші навички взаємодії, освоюють перші соціальні ролі (у тому числі статеві ролі, риси маскулінності і фемінінності), осмислюють перші норми і цінності. Поведінка батьків впливає на формування у дитини тих чи інших особливостей.

Сучасна соціальна наука розрізняє поняття стать і гендер. Стать є однією з універсальних біологічних відмінностей між чоловіками і жінками і являє собою анатомічну і фізіологічну даність, тобто сукупність біологічних ознак, які є передумовою віднесення індивіда до біологічної статі, чоловічої або жіночої. Багато дослідників уважають, що єдина чітка і значуща біологічна відмінність між чоловіками і жінками полягає в їх ролі у відтворенні потомства [1, с. 43].

Але крім біологічних відмінностей між чоловіками та жінками, існує безліч відмінностей, які обумовлюються причинами, що не є біологічними за своєю природою, тобто існує певний розподіл соціальних ролей, форм діяльності, відмінності в поведінці і психологічних характеристик індивідів.

Для того щоб більш чітко окреслити відмінності між біологічною, природною визначеністю відмінностей між чоловіками і жінками, і специфічним набором соціальних і культурних характеристик чоловіків і жінок, що визначають їхню поведінку, був уведений термін «гендер». Уведення терміну «гендер» дозволяє розмежувати два поняття – біологічну і соціальну статі. «Гендер» (від англ. Gender, від лат. Genus «рід») визначає поняття статі, як соціальної конструкції, яка надбудовується над фізіологічною реальністю. Переконливим доказом соціального конструювання гендеру стали дослідження вчених, які

спостерігали, наскільки по-різному в досліджуваних ними групах визначалися ролі матері і батька, позиції чоловіків і жінок в суспільній ієрархії [5].

Соціальні стереотипи як одна з найбільш цікавих і небайдужих сфер у функціонуванні суспільства протягом століть вивчалася багатьма дослідниками, такими як А. Бодалевим, У. Ліппманом, В. Трусовим, И. Серовою, Л. Стрікленд, Т. Шібутані та іншими.

Серед українських вчених ґрунтовні дослідження гендерної системи в Україні здійснюють І. Головащенко, І. Жеребкіна, І. Лебединська, А. Кириліна, Т. Мельник, Н. Чухим; гендерних стереотипів і гендерних ролей – Т. Виноградова, Т. Говорун, П. Горностаї, В. Семенов та ін.

Особливості гендерного виховання в сім'ї досліджували вчені в кінці ХІХ – на початку ХХ століття. Зокрема, у публікаціях професора Київської духовної академії М.К. Маккавейського прослідковуємо деякі аспекти гендерного виховання в сім'ї, особливостей виховання хлопчиків та дівчаток.

У праці «Воспитание у древних евреев» (1903) М. Маккавейський підкреслює важливість виховного впливу батьків на дітей і зазначає, що «бажане добре спрямування дітей залежить від турботливого виховання їх батьками [2, с. 16]». На думку вченого, «сором батька – невихований син, невихована ж донька – до приниження родини [2, с. 16]».

М. Маккавейський наголошує на древньоєврейській строгості у вихованні дітей. По відношенню до хлопчиків виховання досягається шляхом дисципліни та суворості. Якщо любиш сина, частіше наставляй його, «нахиляй його шию», щоб потім втішатися ним, мати від нього повагу, підтримку, допомогу, гордитися сином перед друзями і пробуджувати заздрість у ворогів.

Виховуючи дочку, батьки мають дбати про її фізичне здоров'я, моральні якості, порядність, материнське начало, цнотливість. Метою такого виховання доньки є її вдалий шлюб [2, с. 18].

Крім того, у дітей обох статей батьки мають виховати повагу і любов до себе, які, на думку М. Маккавейського, примусять дітей шанувати батьків, пам'ятати про них, піклуватися у старості, а почуття сорому, утримає від непристойної і протизаконної поведінки. Проте такий вплив на дітей можуть мати лише батьки, які особистою поведінкою подають дітям позитивний приклад благодіянь і доброчесності [2, с. 17].

У публікації «Проблемы воспитания по Спенсеру» (1906) М. Маккавейський, досліджуючи діяльність Г. Спенсера, характеризує виховання з біологічної, соціальної і етичної точок зору. Вчений наголошує, що виховання гарантує «пристосування дітей до життя, а в цьому і полягають життєві сили виду [4, с. 631]». Пристосування дітей до життя в суспільстві полягає у формуванні в них відповідних стереотипів,

тобто гендерної приналежності до певної статі, відповідних обов'язків, норм поведінки тощо.

Важливе значення виховання, на думку вченого, полягає у піклуванні батьків про дітей, про їх «найвище благо», щасливе, повноцінне життя. Натомість батьки отримують на старість надійну підтримку в дітях. Вчений порівняв права і обов'язки чоловіків і жінок та зауважив, що «домашня сфера» діяльності жінки багатогранна, включаючи виховання дітей, тому потребує підтримки з боку чоловіка і може замінити жінці інші сфери діяльності [4, с. 637].

У праці М. Маккавейського «Педагогические мечты Екатерины Великой и Бецкого» (1904), вчений аналізує ідею створення в тогочасній державі інтернатів закритого типу для виховання «нового покоління» хлопчиків та дівчаток, які в майбутньому будуть «ідеальними батьками». Таким чином, соціальні стереотипи породжують ряд очікувань у поведінці та рисах характеру майбутніх чоловіків і жінок. Дівчаткам, як майбутнім матерям, пропонували надавати обов'язкову освіту, в зв'язку з тим, що «сама жінкою закладається перший наріжний камінь в формуванні життя суспільства, тому що вона перша надає виховання новому поколінню». На думку М. Маккавейського, власний розвиток жінки, її характер, спрямування її духовних сил відповідно відбиваються на формуванні особистості її дітей [3, с. 137].

Проте, вчений виділяє позитивні і негативні аспекти тогочасної освітньої програми. Негативним є те, що хлопчики і дівчатка, що зростатимуть за межами сім'ї, у закритих закладах інтернатного типу не матимуть спілкування з рідними, близькими людьми, у них не виникнуть почуття любові, шани, піклування про своїх рідних. М. Маккавейський вважає, що дитина не може бути духовно та морально вихованою, якщо вона не відчуватиме любові до батьків та рідних, поваги, співчуття і не знатиме про своє коріння [3, с. 168].

Таким чином, суспільні стереотипи формуються під впливом вироблених суспільством норм і правил. Зокрема гендерні стереотипи укріплюють світоглядні позиції стосовно поведінки, обов'язків та прав чоловіків і жінок у сім'ях, їх позиції у вихованні підростаючих поколінь тощо.

Стереотипи завжди були невід'ємною складовою повсякденного життя. Вивчаючи погляди на виховання підростаючого покоління у власній державі і зарубіжних країнах М. Маккавейський, виокремив основні вимоги до виховання дітей різних статей, характер та мету виховання. Дівчаток традиційно у сім'ях готували як майбутніх матерів, жінок дбаючи про їх фізичне здоров'я, моральні якості, порядність, цнотливість. Хлопчиків виховували як захисників власної сім'ї та країни у повазі до батьків, підтримці і допомозі рідним, друзям.

Список використаних джерел:

1. Антология Гендерных Исследований : сб. пер. / Е. И. Гапова, А. Р. Усманова. – Мн. : Пропилей, 2000. – 384 с.
2. Маккавейский Н. К. Воспитание у древних евреев: историко-педагогический этюд / Н. К. Маккавейский. – К. : Тип. Корчак-Новицкого Н. Т., 1903. – 107 с.
3. Маккавейский Н. К. Педагогические мечты Екатерины Великой и Бецкого / Н. К. Маккавейский // Труды Киевской духовной академии. – 1904. – № 5. – С. 124–172.
4. Маккавейский Н. К. Проблемы воспитания по Спенсеру / Н. К. Маккавейский / Труды Киевской духовной академии. – 1906. – № 7/8. – С. 610–640.
5. Серова И. Г. Гендер как аспект конструирования социальной реальности / И. Г. Серова // Междунар. конгресс по когнитивной лингвистике. – Тамбов, 2006. – 509 с.